

**САМТҲОИ АСОСИ ВА ДУРНАМОИ РУШДИ ФАЪОЛИЯТИ СОҶИБКОРИИ ХУРДУ МИЁНА
ДАР СОҶАИ КИШОВАРЗИИ ВИЛОЯТИ ХАТЛОН**

**Исломов Ғ.Ҳ. , дотсент, ДАТ ба номи Ш.Шоҳтемур
Наимов Б.Қ., омӯзгори ДДБ ба номи Н. Хусрав**

Калимаҳои калидӣ: фаъолияти соҳибкорӣ, рушди соҳаи кишоварзӣ, таҷдиди сохтор, шаклҳои гуногуни соҳибкорӣ,

Дурнамои рушду тараққи соҳаи кишоварзӣ, фароҳам сохтани шароитҳои рақобатнок дар байни хоҷагиҳои хурду калон, ки бо ҳам ҳамкору якдигарро такмилкунанда бо дарназардошти тамаркуз ва таҳассуси истеҳсолотӣ ва хизматрасонӣ шакл гирифтаанд, дар назар мебошад. Гуногунии шаклҳои хоҷагидорӣ бояд ба шаклҳои мухталифи фаъолияти соҳибкорӣ дар шароити имрӯз мутобиқат дошта бошанд. Ҳар як шакли фаъолияти соҳибкорӣ ва моликият ҷойи худро дар иқтисодиёт пайдо хоҳад кард. Бо мақсади ташкили шароит барои гузаронидани сиёсати ягонаи аграрии озуқаворӣ бояд тафриқагузори дақиқи доираи масъулияти мақоми минтақавӣ ва марказии идораи комплекси агросаноатӣ (КАС) ва ҳамкориҳои онҳо дар ҳалли вазифаҳои дар пешистода таъмин карда шавад.

Амалӣ сохтани вазифаи идоракунии давлатӣ ва назорат бояд бо роҳи мунтазам ба таври амудӣ фаъолият намудани ҳамаи хадамоти соҳаи байторӣ, мелиоративӣ, карантинӣ, химиявӣ ва инспексияҳо ва мақомоти ҳудудии онҳо таъмин карда шавад.

Дар соҳаи идоракунии амволи давлатӣ дар КАС гузаронидани инвентаризатсияи дақиқи корхонаҳо ва давом додани хусусигардонии онҳо бо мақсади баланд бардоштани самаранокии бахши аграрӣ зарур мебошад. Дар бозорҳои аз нигоҳи стратегӣ муҳим сохторҳои ба таври амудӣ ҳамгириошуда таъсис додан зарур аст, ки барои гузаронидани сиёсати озуқаворӣ давлат заминаи асосӣ хоҳад буд.

Барои иҷрои вазифаҳои мазкур иҷрои корҳои зерин зарур мебошанд:

- азнавташкилдиҳии уҳдадорҳои функционалии Вазорати кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқи шароити бозор;

- ба шароити нав мутобиқ гардонидани сохтори амудии низоми мақомоти кишоварзии ҷумҳурӣ.

Давлат хизматрасониҳои зеринро таъмин менамояд:

- таҳияи сиёсати умумии аграрӣ ва соҳавӣ, рушди стратегияи минтақавии КАС, қонунҳо, фармонҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии дахлдор, ки муносибатҳои соҳаро танзим менамоянд;

- пешниҳоди дурнамои миёнамуҳлат ва дарозмуҳлат, иттилоот дар мавриди бозор, маълумоти оморӣ, ҳуҷҷатҳои бойгонӣ, маводи воситаҳои ахбори омма ва веб – сайти вазорат;

- ташкили стансияҳои мошинию технологӣ, ассотсиатсияҳои истифодабарандагони техника, таъсиси ширкатҳои лизингӣ бо ҳиссаи афзалиятдоштаи давлат дар онҳо, азхудкунии истеҳсол ва хизматрасонии олотҳо ва мошинҳои кишоварзии номураккаб;

- таъмини назорати байторӣ, ҳифзи растаниҳо ва сертификатсияи тухмӣ;

- хизматрасонӣ тавассути хадамоти ёрирасон ва муассисаҳои илмию тадқиқотӣ;

- ҷалби бевоситаи сармояҳои хориҷӣ ва ватанӣ;

Гузаронидани сиёсати давлатӣ дар соҳаи рушди КАС таҳия ва қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқии иловагиро талаб менамояд, ки барои ташаккули маҷмӯи низоми қонунгузори аграрӣ ва аз байн бурдани камбудӣ ва муҳолифатҳои қонунгузори мавҷуда имконият медиҳанд.

Ба сифати санади асосии қонунгузорӣ барои рушди КАС, ки самтҳои асосии сиёсати аграрии давлатӣ, шакл ва усулҳои дастгирии давлатӣ, танзими КАС ва дигар шартҳои баланд бардоштани маҳсулнокии истеҳсолоти агросаноатиро муайян менамояд, бояд қонун «Дар бораи рушди соҳаи кишоварзӣ» қабул карда шавад (4).

Масъалаҳои соҳаи низоми молиявӣ кредитӣ ва дастгирии давлатии кишоварзӣ ба таври қонунгузорӣ ҳал намудани онҳоро тақозо менамоянд. Пеш аз ҳама, ин ба масъалаи таъминоти бонкии КАС, реструктуризатсияи қарзи корхонаҳои кишоварзӣ аз буҷет, тадбирҳои вобаста ба ислоҳот ва аз нигоҳи молиявӣ солимгардонии онҳо - қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи беҳдошти молиявии ташкилотҳои кишоварзӣ», «Дар бораи бонки кишоварзӣ», инчунин қонун «Дар бораи нодорӣ (муфлисшавӣ)» дахл дорад.

Дар мӯҳлатҳои кӯтоҳтарин қабул кардани санадҳои қонунгузорие, ки хусусияти таъсис ва фаъолияти ташкилотҳои кредитӣ ва суғуртавии деҳотро дар асоси принципҳои кооперативӣ муайян менамояд (Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кооператсияи кредитӣ») зарур аст.

Инчунин масъалаҳои рушди инфраструктураи иҷтимоии деҳот ва маҳалҳои аҳолинишин низ бояд аз нигоҳи қонунгузорӣ ҳал карда шаванд.

Бо мақсади беҳдошти молиявии молистеҳсолкунандагони кишоварзӣ бояд таҷдиди сохтори қарзҳои кредиторӣ онҳо вобаста ба пардохтҳо ба буҷетҳои сатҳҳои гуногун гузаронида шуда, ҳамзамон масъулияти онҳо барои баланд бардоштани самаранокии истеҳсолот пешбинӣ карда шавад.

Яке аз самтҳои муҳими сиёсати кредитӣ аз ҷалби сармояи хусусӣ ба КАС иборат хоҳад буд. Бартараф сохтани касри захираҳои инвеститсионӣ барои рушди КАС-и ҷумҳурӣ сафарбар намудани ҳамаи манбаъҳои имконпазири чи дохилӣ ва чи берунаро тақозо менамояд. Дар ояндаи наздик ҷалби кредит ва сармояи хориҷӣ низ муҳим мебошад. Ҷалби инвеститсияи мустақими хориҷӣ ба комплекси агросаноатӣ

на танҳо яке вазифаҳои асосӣ, инчунин вазифаи ниҳоят мураккаби давлат ба шумор меравад. Ҳалли он дар дурномаи наздик ва миёнамӯҳлат бо риояи як қатор шартҳои зерин имконпазир мебошад:

- шаффофияти инфраструктураи молиявӣ;
- мавҷуд будани пакети (маҷмӯи) лоиҳаҳои инвестиционӣ;
- розигии шарикони тоҷикистонию хориҷӣ барои таъсиси корхонаҳои муштарак (ё корхона бо 100 фоиз сармояи хориҷӣ) дар ҳамаи бахшҳои комплекси агросаноатӣ, дар навбати аввал дар соҳаи истеҳсолоти воситаҳои истеҳсол;
- фазои мусоиди инвестиционӣ, пеш аз ҳама заминаи дахлдори қонунгузорӣ барои ҷалб ва истифодаи судманди сармояҳои хориҷӣ;
- дастгирии давлатӣ тибқи барномаҳои тасдиқшудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Стратегияи рушди ин самт аз ҳамбастагии оқилонаи инвестиция ва кредитҳои мустақим иборат аст. Инвестицияҳои мустақим бояд ҳалли вазифаҳои стратегии рушди КАС-ро таъмин наоянд. Онҳо тавассути маблағгузори асосӣ барои навсозӣ ва таҷҳизонии истеҳсолоти мавҷуда ва таъсиси корхонаҳои муосир, инчунин тавассути ҳалли масъалаҳои фурӯш ва содироти маҳсулоти истеҳсолгардида амалӣ карда мешаванд. Яке аз самтҳои истифодаи захираҳои кредитӣ аз пардохти лизинги мошинаҳои кишоварзӣ, таҷҳизоти технологӣ ва чорвои зотӣ иборат хоҳад буд.

Сарфи назар аз саводнокии баланди умумии аҳолии Тоҷикистон, соҳибкорони деҳот ҳанӯз доир ба масъалаҳои хоси ташкил ва рушди агробизнес, махсусан дар соҳаи технологияи истеҳсолоти кишоварзӣ дониши кофӣ надоранд.

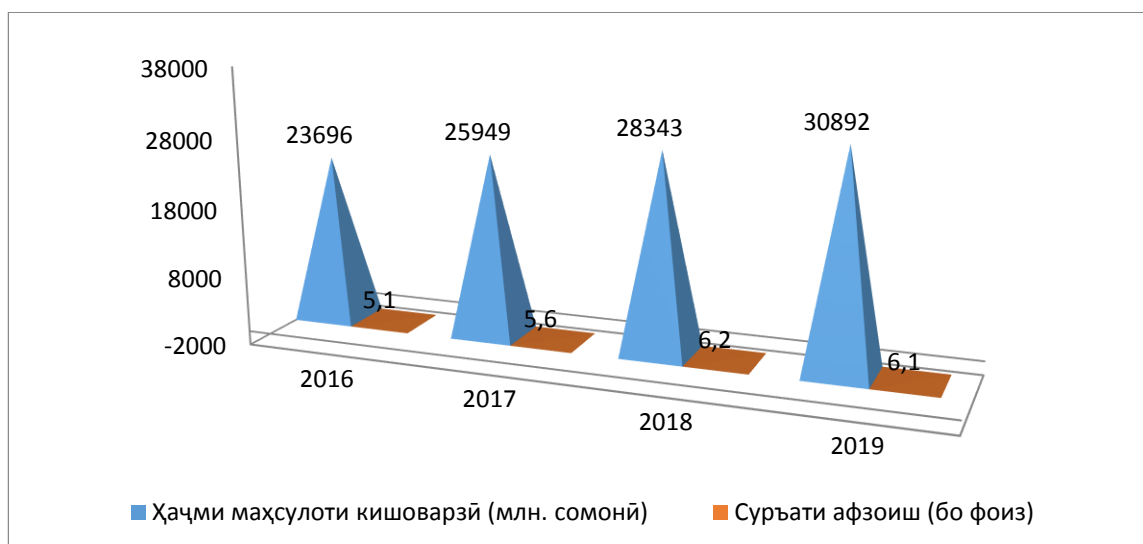
Бинобар ин, таъсис додани хадамоти машваратии деҳот (ХМД) зарур аст, ки он бо сохторҳои худ дар ҷойҳо ба соҳибкорони деҳот дар шароити иқтисоди бозаргонӣ дар ҳалли ҳамаи масъалаҳои рушди соҳибкории хурд ва миёна, паҳн намудани дониши маркетинг ва менеҷмент, таҳлили техникӣ ва молиявии фаъолияти байни роҳбарони субъектҳои хоҷагидор кӯмаки пурраарзиш расонад. Дар оянда ХМД бояд ташкилоти молиявии мустақил гардад (5).

Бояд тазаққур дод, ки соҳаи кишоварзӣ тӯли солҳои охир новобаста аз зарари офатҳои табиӣ ва кишти такрорӣ зироатҳо, ба таъсири омилҳои бухронӣ тобовар буда, дар сатҳи зарурии устувор қарор дорад. Ҳамчунин ислоҳоти гузаронидашуда дар соҳаи кишоварзӣ, ба хоҷагиҳои деҳқонӣ додани озодии интихоби парвариш намудани ин ё он зироатҳои кишоварзӣ, дар бисёр ҷойҳо гузаронидани кишти такрорӣ дар майдонҳои холишуда, ҳамчунин ҳалли масъалаи қарзии соҳа (қарзи хоҷагиҳои пахтакор) иқтисодии соҳаро хеле афзун намудааст.

Дар назар аст, ки дар афзоиши маҷмӯи маҳсулоти соҳаи кишоварзӣ дар соли 2019 ва солҳои оянда ширкати нави «Чунтай – Хатлон - Синсилу» низ саҳми худро мегузорад ва афзоиши маҳсулоти кишоварзӣ вобаста ба зиёд гардидани чунин корхонаҳои азим таҳия карда мешавад.

Ҳаҷми маҷмӯи маҳсулоти кишоварзии ҷумҳурӣ дар соли 2018 аз ҳисоби ҳамаи шаклҳои хоҷагидорӣ 25,9 млрд. сомонӣ бо суръати афзоиши 105,6 фоиз баҳодидӣ шуда буд. Нишондиҳандаи мазкур барои солҳои 2019-2020 мутаносибан дар ҳаҷми 28,5 млрд. сомонӣ ва 30,7 млрд. сомонӣ пешбинӣ мешавад.

Баҳодидии тамоюли ташаккулёбии маҷмӯи маҳсулоти кишоварзӣ дар соли 2018 ва дурномаи он барои солҳои 2019-2020 дар диаграммаи зерин нишон дода шудааст. Диаграммаи 1



Дар дурномаи соли 2018 барои истеҳсоли зироатҳои ғалладона 420 ҳаз.га, пахта, 163,0 ҳаз.га, картошка, 41,5 ҳазор га, сабзавот, 56 ҳаз.га ва полезӣ 21,8 ҳаз.гектар, инчунин майдонҳои боғҳои мевадиханда 93,8 ҳаз.га ва ангур 33,5 ҳаз. гектар дар заминҳои корам муайян шуда буд.

Нишондиҳандаҳои мазкур барои солҳои 2019-2020, яъне кишти зироатҳои ғалладона барои ду сол дар майдони 420 ҳазор гектарӣ, пахта мутаносибан 290 ва 289,5 ҳазор гектар, картошка дар майдони 41 ҳазор гектар барои ҳар як сол, сабзавот 56,5 ва 57,8 ҳазор гектар, полезӣ 22,5 ва 23,5 ҳазор гектар, майдонҳои

боғҳои мевадиханда 94,5 ва 95,5 ҳазор гектар ва майдони ангурзор 34,8 ва 35,6 ҳазор гектар пешбинӣ шудааст.

Дар соли 2019 ҳаҷми истеҳсоли зироатҳо, аз ҷумла, картошка 941,9 ҳазор тонна, сабзавот 1710,6 ҳазор тонна, полезии хурукворӣ 603,8 ҳазор тонна пешгӯӣ мегардад. Ин нишондиҳандаҳо, яъне истеҳсоли картошка дар соли 2018 дар ҳаҷми 964,6 ҳазор тонна, сабзавот 1735,7 ҳазор тонна, полезии хурукворӣ дар ҳаҷми 614,2 ҳазор тонна ва дар соли 2019 истеҳсоли картошка дар ҳаҷми 984,05 ҳазор тонна, сабзавот 1784,3 ҳазор тонна ва полезии хурукворӣ дар ҳаҷми 625,9 ҳаз. тонна баҳодихӣ шудааст.

Дар дурнамои соли 2019 истеҳсоли мева дар ҳаҷми 387,9 ҳазор тонна, ангур 219,1 ҳазор тонна ва нишондиҳандаҳои мазкур дар солҳои 2018-2019, аз ҷумла истеҳсоли мева мутаносибан дар ҳаҷми 400,1 ва 415,0 ҳазор тоннагӣ, ангур дар ҳаҷми 224,2 ва 231,1 ҳазор тоннагӣ баҳодихӣ шудааст.

Ба мақсади рушди соҳаи чорводорӣ ва таъмини аҳолии бо маҳсулоти он дар соли 2019 дурнамои истеҳсоли гӯшти чорво ва паранда (бо вазни зинда) дар ҳаҷми 224 ҳазор тонна, шир 917,1 ҳазор тонна, тухм 369 млн. дона, пашм 7,6 ҳазор тонна, пилла 1,2 ҳазор тонна, асал 4,0 ҳазор тонна ва дар солҳои 2018-2019 истеҳсоли гӯшт мутаносибан 228,0 ва 231,0 ҳазор тоннагӣ, шир 929,3 ва 939,4 ҳазор тонна, тухм 373,6 ва 387,7 млн. донегӣ, пашм мутаносибан 7,7 ва 7,8 ҳазор тоннагӣ, пилла 1273,0 ва 1298 тоннагӣ ва асал 4028 ва 4068 тоннагӣ пешбинӣ гардидааст (2).

Дар соҳаи кишоварзии вилояти Хатлон дар шароити имрӯза шаклҳои гуногуни фаъолияти соҳибкорӣ амал мекунад. Ин шаклҳои фаъолияти соҳибкорӣ аз рӯи самтҳои созмонбӣ мақоми ҳуқуқӣ мебошанд: коллективи, ҷамъиятҳои кушода ва пӯшида, ҷамъиятҳои масъулиятшон маҳдуд, ҷамъияти саҳмдорон, муассисаҳои иҷоравӣ, хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ва ғайра ки дар расми зерин тасвир карда шудааст (расми 1).

Дар хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ҳаҷми умумии истеҳсоли маҳсулоти растанипарварӣ майл ба афзоиш дорад. Аммо бо дарназардошти назаррас будани вазни хоси онҳо дар ҳаҷми умумии истеҳсолот ба вазъияти умумӣ таъсире дорад.

Барои мисол, дар хоҷагиҳои деҳқонии (фермерӣ) ҷумхури ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар соли 2017 дар муқоиса ба соли 2011 ба таври назаррас афзоиш ёфтааст. Дар ин хоҷагиҳо истеҳсоли ғалладонагиҳо аз 19,3 то 68,6, пахта аз 6,6 то 43,8, ангур аз 0,6 то 9,7, картошка аз 6,4 то 74,6, сабзавот аз 4,6 то 26,6, полезиҳо аз 3,9 то 14,3 ҳазор тонна афзоиш ёфтаанд.

Инчунин ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти чорводорӣ: шир аз 0,1 то 0,4, гӯшт аз 0,2 то 0,6 ҳазор тонна афзоиш ёфта, фермерҳои алоҳида ба кирмакпарварӣ низ машғул шудаанд. Чунин вазъиятро метавон дар хоҷагиҳои гуногуни вилояти Хатлон низ мушоҳида намуд.

Дар соли 2017 дар муқоиса ба соли 2012 ҳаҷми истеҳсоли ҳам маҳсулоти растанипарварӣ ва ҳам маҳсулоти чорводорӣ дар хоҷагиҳои коллективӣ ба таври назаррас коҳиш ёфтааст. Барои мисол, дар давраи таҳлилий ҳаҷми истеҳсоли ғалладонагиҳо 2,5 маротиба, пахта 31 фоиз, мутаносибан сабзавот 3,1 маротиба, полезиҳо 29,5 фоиз, картошка 2 маротиба, гӯшт 2,5 маротиба, шир 38,3 фоиз, пашм 14,8 фоиз, тухм 2 маротиба коҳиш ёфтааст (3).

Шаклҳои гуногуни фаъолияти соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзии вилояти Хатлон

Ба корхонаҳои кишоварзӣ мансубанд:
-ассотсиатсияҳо ва хоҷагиҳои деҳқонии коллективӣ;
-корхонаҳои байнихоҷагӣ, корхонаҳои иҷоравӣ;
-корхонаҳои дар асоси кооператив ташкилшуда;
-инчунин базаи онҳо ва дигар ташкилотҳои истеҳсолӣ;
-хоҷагиҳои ёрирасони корхонаю ташкилотҳо.

Хоҷагии деҳқонӣ – субъекти хоҷагидорӣ мустақилест, ки фаъолияти он ҳамчун соҳибкор меҳнати шахсии як нафар, аъзои як оила ё гурӯҳи шахсон асос ёфта, заминаи онро қитъаи замин ва дигар амволи ба аъзои он тааллуқдошта ташкил медиҳанд.
Ба хоҷагии аҳолии хоҷагиҳои ёрирасони шахсӣ, заминҳои обҷагорӣ, боғҳои коллективӣ, ва бӯстонсаройҳо лохип мешаванд.

Расми 1. Шаклҳои гуногуни фаъолияти соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзии вилояти Хатлон

Тақрибан ҳамин гуна коҳиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти растанипарварӣ ва чорводориро метавон дар дигар шаклҳои хоҷагӣ (хоҷагиҳои давлатӣ, муассисаҳои иҷоравӣ, муассисаҳои байнихоҷагӣ ва дигар хоҷагиҳо) низ мушоҳида кард. Сабаби асосии ба ин миқдор коҳиш ёфтани ҳаҷми маҳсулоти истеҳсолшуда дар ин қабил хоҷагиҳо на танҳо кам шудани майдонҳои кишт, балки вайрон шудани низоми технологӣ низ мебошад. Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) майл ба афзоиш дорад. Ҳамин тариқ, ҳаҷми истеҳсоли ғалла дар соли 2017 дар муқоиса ба соли 2012 45,1 фоиз, пахта 2,1 маротиба

сабзавот 2,0 маротиба, ангур 52 маротиба афзоиш ёфтааст. Афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот асосан аз ҳисоби зиёд кардани масоҳати заминҳои кишт ва саршумори чорво таъмин карда мешавад. Ҳоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) дар баробари ҳоҷагиҳои коллективӣ, истеҳсолкунандаи асосии маҳсулоти кишоварзӣ буда, аксаран сатҳи истеҳсолоти кишоварзиро муайян мекунад. Аммо дар давраи таҳқиқотӣ истеҳсоли полезиҳо аз 3,6 то 3,2 ҳазор тонна қоҳиш ёфтааст, ба ҷуз аз ин истеҳсоли ғушт ва тухми мурғ низ кам шудааст. Ҳамзамон ҳаҷми истеҳсоли шир дар ҳоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) қариб 7 фоиз афзоиш ёфтааст.

Яке аз равандҳои, ки дар оянда ба рушди соҳибкори хурду миёна таъсири мусбӣ мерасонад ин пешниҳоди шаклҳои асосноки дастгирии давлатии он мебошад (1).

Фарзияи корӣ ба зарурати ташкили институтҳои нав ва ташаккули комплекси механизмҳо ва равандҳои дастгирии давлатии соҳибкори хурду миёна дар шароити гузариш ба иқтисодиёти инноватсионӣ, муайян кардани меъёрҳои самараноки ташхиси устувории рушди субектҳои соҳибкорӣ, инчунин таҳия ва татбиқи системаи нишондиҳандаҳои баҳодихӣ, ки ҷанбаҳои гуногуни ҳоҷагидорӣ субектҳои соҳибкори хурд ва миёна, ва арзёбии таъсири ҳар як ҷанбаро ба минимизатсияи хавфҳои дохилӣ ва берунаи муҳити институтсионалии соҳибкоро инъикос мекунад. Ин чунин таҳияро дар бар мегирад:

- муносибати нав ба идоракунии рушди босуботи субектҳои соҳибкории хурд ва миёна бо назардошти хусусиятҳои минтақавии он;

- тақсимои самараноки дастгирии давлатӣ дар асоси муносибати тафриқавӣ;

- воситаҳои муайян кардани самараноки ва устувории иқтисодии корхонаҳои соҳибкории хурд ва миёна;

- маҷмӯи тадбирҳои, ки ба рушди босубот ва самараноки соҳибкории хурду миёна дар деҳот равона карда шудааст.

Тадбирҳои мазкур ба самарани мултипликативии рушди иқтисодиёт дар маҷмӯъ, баланд бардоштани рақобатпазирии он мусоидат хоҳад намуд, ки ба рушди умумии иқтисодӣ - иқтисодии Тоҷикистон таъсири назаррас мерасонад.

Бо ин мақсад мо кушиш намудем, ки асосноккунӣ ва таҳияи ҳолатҳои (муқаррароти) нави назариявӣ методологӣ ва муносибатҳо ба тақмилдиҳии танзими давлатӣ ва дастгирии давлатӣ, инчунин арзёбии устувории рушди бизнес - субектҳо бо мақсади коркарди фишангҳои, ки ба максимизатсияи натиҷабахшӣ ва рақобатпазирии корхонаҳои соҳибкории хурду миёна дар ҳудудҳои деҳоти кишвар равона карда шудааст, таҳия намоем.

Ба андешаи мо муносибатҳои назариявӣ ва методологӣ ба ташаккули муҳити институтсионалии соҳибкорӣ аз ғуруҳбандӣ оид ба меъёрҳои муайян иборат аст:

- қоидаҳои расмӣ фаъолияти соҳибкорӣ (ҷанбаҳои регулятивӣ (муназзим), қонунӣ ва институтҳои ғайрирасмӣ (стереотипҳо рафтор, рейдерӣ, коррупсия (ришватхурӣ)).

- ҳайати институтсионалӣ ва субектии иштирокчиёни соҳибкорӣ (иштирокчиёни асосӣ, шарикони доимӣ ва стратегӣ, институтҳои молиявӣ, сохторҳои институтсионалӣ, ки соҳибкороноро ҳифз мекунад ва ғайра);

- фишангҳои дастгирии институтсионалии субектҳои соҳибкорӣ (грантҳо, қарзҳо, субсидияи меъёри фоида ва ғайра), ки ба таъмини рушди босуботи дарозмуддати корхонаҳои соҳибкории хурду миёна, ташаккули фазои устувории институтсионалӣ, аз ҷумла ҳуқуқӣ равона карда шудааст, ки рушди доимии шумораи субектҳои соҳибкории хурду миёна ва шумораи шуғли аҳолиро таъмин мекунад.

Унсурҳои муҳими таъмини устуворӣ фаъолияти соҳибкории хурду миёна истифодаи самараноки категорияҳои дороиҳо ва захираҳои мухталиф (воситаҳои асосӣ, воситаҳои гардон, захираҳои меҳнатӣ) мебошад. Бо истифодаи нишондиҳандаҳои умумӣ ва хусусии самараноки, дар бораи истифодаи ин ё он намуди захираҳо ва маҷмӯи онҳо маълумот ба даст овардан мумкин аст, ки имкон медиҳад воситаҳои истифодаи ин захираҳо ва таркиби онҳо бо самарани баландтарин ба даст оварда шаванд. Ин барои баланд бардоштани самаранокии фаъолият имконият фароҳам меорад ва ба рушди устувори соҳибкории хурду миёна дар шароити бӯҳрон ва ноустувории иқтисодӣ мусоидат мекунад.

АДАБИЁТ

1. Барномаи рушди иқтисодӣ иқтисодии вилояти Хатлон барои солҳои 2016-2020
2. Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2018.
3. Сарраёсати Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар вилояти Хатлон, 2018.
4. Барномаи ислоҳоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2012-2020
5. Садриддинов Н.Т., Шодиев И.М., Наимов Б.Қ. Рушди самтҳои асосии афзалиятноки соҳаи кишоварзӣ-омили муҳими таъмини амнияти озуқаворӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе, 2017.

АННОТАЦИЯ

КЛЮЧЕВЫЕ ПРИОРИТЕТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ ХАТЛОНСКОЙ ОБЛАСТИ

В этой статье авторы анализируют основные направления и перспективы развития малого и среднего предпринимательства в аграрном секторе Республики Таджикистан и представляют пути государственной поддержки и развития этой важной отрасли народного хозяйства.

ANNOTATION
**PRIORITIES AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM
ENTREPRENEURSHIP IN THE AGRICULTURE OF THE KHATLON REGION**

In this article, the authors analyze the main directions and prospects for the development of small and medium-sized enterprises in the agricultural sector of the Republic of Tajikistan and present ways of state support and development of this important sector of the national economy

Key words: *entrepreneurship, agricultural development, restructuring, various forms of business, manufacturing and commercial entrepreneurship.*